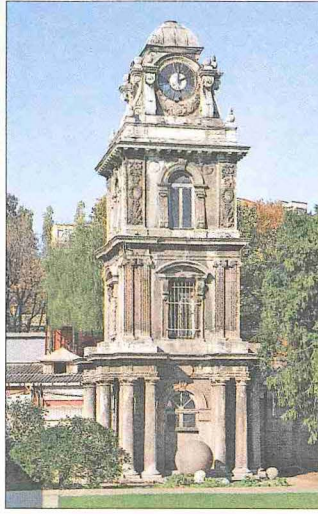
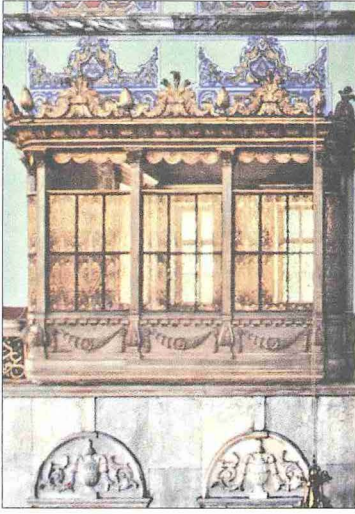




Nusretiye
Camii
hünkâr
mahfili ile
Saat
Kulesi

Mustafa İzzet'e ait olan sebille muvakkithânenin de aslında caddenin karşı tarafında kışla kapısı yanında bulunduğu eski fotoğraflarda görülmektedir. Barok üslûbunda kıvrımlı bir mimariye sahip olan sebille muvakkithâne şimdiki yerlerine sonradan taşınmıştır. Demir şebekelerin aslında altın yaldızla kaplandığı izlerden anlaşılmaktadır. Caminin mimarisi ve dış süslemesine uygun biçimde tam önüne II. Abdülhamid tarafından 1901'de İtalyan mimarı Raimondo d'Aronco'ya yaptırılan çeşme ise 1956'da yerinden sökülerek Maçka'da İstanbul Teknik Üniversitesi binasının karşısında kurulmuştur.

Cami dikey çizgilerin hâkim olduğu bir yapı olarak şehrin Boğaziçi'ne bağlandığı kesimde gösterişli bir eser hüviyetine sahiptir. Yabancı üslupların bir örneği olmakla beraber İstanbul'u ve şehrin bu kıyısını alışılmamış dış çizgileriyle süslediği bir gerçektir. Şehrin 1956'dan sonraki gelişmesi sırasında karşısındaki tophane binalarının yıktırılması ve çevresine yapılan yeni binalar caminin dış görünüşü için zararlı sayılabilecek neticeler doğurmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Ayvansarâfi, *Hadikatü'l-cevami': İstanbul'un Câmileri ve Diğer Dinî-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 461-463; R. Walsh – Th. Allom, *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor*, London 1838, s. 75; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 354-358; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 97-98; İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 51; Konyalı, *İstanbul Âbideleri*, s. 79-80; Doğan Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul 1954, s. 34; Semavi Eyice, *İstanbul, Petit guide à travers les monuments byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 107; a.mlf., "İstanbul Minareleri", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 67; Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İs-

tanbul, ts. (Maarif Basımevi), II, 423-427; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, İstanbul 1965, II, 50; A. Süheyl Ünver, "Osmanlı Türkleri İlim Tarihinde Muvakkithaneler", *Atatürk Konferansları V: 1971-1972*, Ankara 1975, s. 248; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İstanbul 1981, s. 29-33; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 430-435; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, New York 1987, s. 417-418; Affan Ege-men, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul 1993, s. 667-670; Kazım Hacımeçliç, *Yesârizade Mustafa İzzet Efendi'nin İstanbul'daki Ketebe ve Kitabeleri* (yüksek lisans tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 22-24; Ömer Faruk Şerifoğlu, *Su Güzeli: İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1995, s. 160-163; Betül Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok*, Ankara 2003, s. 80-81; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Beyoğlu'ndaki Camiler", *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*, İstanbul 2004, I, 353-354; Selçuk Mülayim, "Nusretiye'nin Açılışı", 60. *Yaşına Sinan Genim'e Armağan, Makaleler*, İstanbul 2005, s. 498-507; Yasemin Suner, "Nusretiye Camii", *DBİst.A*, VI, 105-107 (kışlanın ve caminin eski resimleri ve gravürleri için bk. Çelik Gülersoy, *İstanbul II: Tophane, Fındıklı, Kaba-taş* [baskı yeri ve tarihi yok]).



SEMAVİ EYİCE

NÜŞİREVÂN

(bk. ENÜŞİRVÂN).

NUTUK

(نطق)

Atatürk'ün
Millî Mücadele
ve Cumhuriyet'in kuruluşuyla ilgili
değerlendirmesini ihtiva eden
söylevi.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Fırkası umumi reisi sıfatıyla fırkanın ikinci büyük kongresinin cereyan ettiği 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplam

36 saat 31 dakika süreyle okuduğu, daha sonra kitap haline getirilen büyük nutku Cumhuriyet tarihinin önemli kaynaklarının başında yer alır. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıştan itibaren 1926 yılı ortalarına kadar gelen zaman dilimini ihtiva eden nutkun müsveddeleri 36 x 22 cm. büyüklükte kâğıtlara yazılmış olarak 506 sayfa tutmaktadır. Büyük bölümü Ankara'da hazırlanmış, son kısmı ve tamamının okunarak düzeltilmesi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 Temmuz başlarında geldiği İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

Nutkun gayesini bizzat Atatürk, "senelerden beri devam eden ef'al ve icraatımızın millete hesabını vermek" şeklinde ki ifadeleriyle açıklamaktadır. Ayrıca nutkun öncelikle "inkılâbımızın anlaşılmasında tarihe medâr-ı suhûlet olma" maksadına yöneldiğini, bununla birlikte mâzi olmuş bir devrin hikâyesinde "millet için, gelecek nesiller için dikkat ve teyakkuzu davet edebilecek bazı noktaları tebâriiz ettirmek" çabası içinde olduğunu da belirtir. Atatürk'ün bilhassa İstiklâl Harbi sırasında yaşananları bir bütün halinde millete aktarmak isteğini, bunu gelecek nesillere ve Cumhuriyet tarihine karşı yerine getirilmesi gereken bir vazife olarak gördüğünü daha Cumhuriyet'in ilânının erteğinde dile getirdiği bilinmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Yunus Nadi'ye 7 Nisan 1924 tarihinde verdiği mülâkatta, "... İstanbul'u terkettiğim güne tekaddüm eden vaziyetleri ayrı bir safha olmak üzere o günden bugüne kadar cereyan eden vekâyiin mazbut ve mahfuz olan vesâikini tasnif etmek suretiyle hâtıratımı yazmak niyetindeyim. Bunu yapmayı nesli âti için, Türk Cumhuriyeti tarihi için bir vazife telakki ediyorum" şeklindeki sözleri bu duruma işaret eder. Bununla birlikte nutkun verildiği tarih göz önüne alındığında siyasi sebepler de söz konusu edilebilir. İstiklâl Harbi'ndeki silâh arkadaşlarıyla yolların ayrılması ve bunların önemli bir kısmının yer aldığı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması, ardından İzmir suikastının yarattığı gerilim, İstiklâl Mahkemesi yargı ve uygulamaları hakkındaki iç ve dış eleştirilerin verdiği rahatsızlık karşısında yapılanların izahı ve savunulması gereği de öne çıkarılmış olmalıdır.

Nutuk, Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan şahsiyetlerin ifadelerinden anlaşıldığına göre bizzat Atatürk ve etrafındaki ekibin çalışmasıyla hazırlanmıştır. Atatürk'ün *Nutuk* hazırlığına 1927 yılı başlarında giriştiği, ancak sıhhi bir rahatsızlık dolayısıyla ara verdiği ve İstanbul'da ta-

mamladığı bilinmektedir. İlgili malzeme-yi özel dosyalarından, bakanlıkların 1920-1926 yılları arasındaki çalışma özetlerini ihtiva eden raporlardan oluşan çok sayıda belgeden kendisi ayırmış ve yazdırmıştır. Yazdırma işlemi kâtiplerden bazılarının bayılmasına yol açacak kadar uzun ve yoğun geçmiştir. Atatürk'ün kâtiplerin dinlendirilmesi için yazdırmaya ara verildiği zamanlarda da yazdırdıklarını okutup çevresindekilerle tartıştığı belirtilmektedir. Nitekim Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk'ün çevresindekileri de kendi görüşlerini söylemeye mecbur tuttuğunu ifade etmektedir. Her beş on sayfada bir bu mütalaaları dikkatle dinlediği, ileri sürülen görüşler doğrultusunda uzun emekler sonucu yazdırdıklarını bazan tamamen değiştirdiği belirtilmektedir.

Kongrede nutkun verilisi sırasında da tam bir ekip çalışması yapılmıştır. Bu aşamaya gelene kadar tekrar okunan nutukta Atatürk kelimelere gerçek anlamlarını verebilmek için yoğun bir çalışma sürdürmüştür. Başta Fethi Okyar ve Hikmet Bayur olmak üzere toplanan ekip ile her gece bir sonraki gün okunacak kısım üzerinde çalışılmakta, metnin mümkün merteye orijinal, dinleyicilerin kolayca anlayabileceği tarzda olmasına özen gösterilmekteydi. Böylece titiz bir şekilde hazırlanıp okunan nutkun muhtevası, 19 Mayıs 1919'dan 1926 yılı sonlarına kadar geçen süre zarfında Mustafa Kemal Paşa'nın olaylara ve şahıslara bakışını, değerlendirmelerini yansıtır. Ayrıca muhteva itibarıyla yeni rejimin durumu, inkılâbın metodu, başlangıç ve gelişme safhaları, geçirdiği aşamalar, mâruz kaldığı tehlikeler ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Ele alınan konular Atatürk'ün kendi siyasî anlayış ve düşünceleriyle şekillenmiş bir görünüş arz etmektedir. Burada realist bakış açısı "millî siyaset" kavramıyla birlikte teşekkül etmiştir.

Nutuk'ta dönemin Türk toplumunda yaygın devlet anlayışı da en açık şekilde görülür. Devleti yönetme iddiasında olanlar bu halde iken halkın yaklaşımı nasıldı, gelişmeleri nasıl değerlendiriyordu sorularının nutuktaki karşılığı hem devrin sosyal anlayışının hem aydın-halk ilişkisinin ipuçlarını vermektedir. Türk insanı, asırların kökleştirdiği dinî ve an'anevî bağlarla "ihânet"inden haberdar olmadığı padişah-halifeye bağlı olduğu gibi kendinden önce onun kurtuluşunu düşünmektedir ve onlarsız kurtuluşun mânâsını anlamak yeteneğinde değildir. Milleti uzun yıllar savaştan savaşa sürüklemiş, son noktada mem-

leketi düşman istilâsına mâruz bırakmış yöneticilerin durumundan habersiz, kendisi için iyi olan şeyi göremeyen bir milletin hâkimiyeti nasıl olacaktı? Bu aşamada onun aydın anlayışı ve Cumhuriyet'e giden yolu katetme formülünün devreye girdiği dikkati çeker: Lider halkı için, memleketi için yaşayacak, düşünecek, onun yetersiz kaldığı, yanlış davrandığı yerde onun için onun iyiliğini düşünecek ve gerekeni yapacaktır. Atatürk nutkunda bunun yolunu ve usulünü de gösterir. Nitekim inkılâbın metodunu anlatırken her şeyi en baştan bütün ayrıntısıyla, planlanan aşamaları ve hedefleriyle ilân etmenin doğru olmayacağını, zira halkın ulaşılması planlanan hedefin değerini idrak edecek durumda bulunmadığını, ayrıca ulaşılacak noktada menfaatlerinin zedeleneceğini gören çevrelerin buna engel olmaya çalışabileceklerini, dolayısıyla "tatbikatı birtakım safhalara ayırma ve vekâyi' ve hâdisattan istifade ederek milletin hissiyat ve efkârını ihzar eyleme ve kademe kademe yürüyerek hedefe vâsıl olmaya çalışma"nın en doğru yol olacağını söyler. Atatürk, "dokuz senelik mesaisinin tedkik olunduğunda ilk kararın çizdiği hattan ve teveccüh eylediği hedeften asla inhiraf eylememiş" olduğunu görüleceğini de belirtir. Bu tavır ve metoduna gerekçe olarak Atatürk içten mukavemet görme tehlikesini göstermektedir. Gerçekten meclisin açılması ile hedef hilâfet ve saltanatı kurtarmak olarak belirlenirken işin Cumhuriyet'i kurmaya doğru gittiğini görenler karşı tavrı almışlardır. Hatta bu yol yakın mesai arkadaşları arasında zaman zaman "ictihâdatta, muâmelâtta, icraatta esaslı ve tâli birtakım ihtilâflar, iğbîrarlar ve hatta iftirakların sebebi" olmuştur.

Her işin başında yalnız kendisini gösterdiği yolunda eleştirilere mâruz kalan Atatürk, "Gerçi asıl olan millettir, hey'et-i içtimâiyedir. Onun da irâde-i umûmiyyesi mecliste mütecellidir. Bu her yerde böyledir. Fakat fertler de vardır" diyerek meclisin memleket ve devlet işlerini fertlerle, şahıslarla yaptığına dikkat çeker. Devletin işlerini düzenleyen şahıs ve şahısların meydana geldiğini kaydeden Atatürk, o şahıslardan biri olarak şahsen Hey'et-i Temsiliyye namına Türkiye Büyük Millet Meclisi ve hükûmeti reisi, başkomutan ve cumhurbaşkanı sıfatları ile sorumlu olduğu dönemi kastederek hizmetlerini ortaya koymuştur.

Nutuk'ta Atatürk, Cumhuriyet'in ilânını takiben acele edildiği, zeminin hazır olmadığı, isim değişikliğinin Türkiye'ye bir

şey kazandırmayacağı, bu şekilde kendisinin tek adamlığa yöneldiği, padişahlara verilmeyen hakların cumhurbaşkanına verildiği yolundaki tenkitlerden de bahseder. Bu tenkidi yapanları "Cumhuriyet karşıtı, millet menfaatinin nerede olduğunu anlamayan, samimi olmayan kişiler" olarak şiddetle kınar. Saltanatın kaldırılması aşamasına kadar olan süreçte Millî Mücadele'de hizmetleri geçen, Atatürk'ün daha Anadolu'ya geçmeden önce fikir alışverişi yapıp ortak kararlar aldığı, ancak nutkunu verdiği sırada ilişkilerinin tamamen koptuğu Kâzım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay gibi kişilere dair olaylardan bahsederken mecburiyet dışında isim zikretmemesi dikkat çeker. Çok milletli devletten millî devlete geçiş aşamasını yaşayan, altı asırlık devletten yeni bir yapıya, milletin iradesine dayanan bir sisteme geçiş gerçekleştiren Atatürk bunu şu mantıkla yaptığını ifade etmektedir: "Biz her vasıttan yalnız ve ancak bir noktınazardan istifade ederiz. O noktınazar şudur: Türk milletini medenî cihanda lâıyk olduğu mevkie is'âd etmek ve Türkiye Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temelleri üzerinde her gün daha ziyade takviye etmek ve bunun için de istibdat fikrini öldürmek".

Nutuk için "Atatürkçü düşünce sisteminin temeli" olmaktan "Kemalist ihtilâlin klasik bir anlatımı"na ve "siyasî bir vesika"ya, "Türkler için bir iftihar destanlığı"ndan bir "hesaplaşma", "1926'daki temizlik hareketini haklı çıkarma girişimi" olmaktan "yakın tarih müdafaanâmesi, bir iddia ve ithamnâme"liğe kadar çeşitli uçlarda değerlendirmeler yapılmıştır. Bu tanımlama ve değerlendirmelerin hemen hepsi belli gerekçelere dayanmakta ve belli bakış açılarını yansıtmaktadır. *Nutuk*'un dönemin bütün olaylarına değinen klasik bir tarih kitabı olmadığı gerçeğinin yanı sıra klasik mânâda bir hâtırat olmadığı da açıktır. *Nutuk*'taki görüşler dış dünyanın da ilgisini çekmiştir. İlk duyumlar İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 30 Mart 1927 gibi erken bir tarihte ulaşmıştır. Türk İstiklâl Harbi esnasında Yunanistan'ı desteklemiş olan İngilizler kendilerine yönelik suçlamaları veya tavrı merakla bekliyorlardı. İngiltere'nin İstanbul büyükelçiliğinden gönderilen raporda *Nutuk*'un daha ziyade iç politikaya yönelik olduğuna dikkat çekilerek eğitici yönü ön plana çıkarılmıştır. İngiliz diplomatların *Nutuk*'u değerlendirirken Türkiye'nin özel şartlarının dikkate alınması gerektiğinin farkında oldukları anlaşılmaktadır. Avusturyalı diplomatlar da *Nutuk*'a dair değerlendirmelerde bu

lunmuşlardır. Avusturya büyükelçisi 15 Kasım 1927'de başbakanı Seipel'e gönderdiği raporunda *Nutuk*'un ciddi siyasî gerekçeler dolayısıyla bir hâtıratla söylenebilecek pek çok şeyi dile getirmiş olduğuna dikkat çekmiştir. Avusturya basını ise "Yeni Türkiye Nasıl Gerçekleşti? Anadolu Devriminin Organizasyonu" başlığı ile okuyucularına *Nutuk*'u haber vermiştir.

Nutuk, Atatürk üzerinde yapılacak incelemelerin 1919-1927 dönemi için olduğu kadar onun Türk inkılâbını, Cumhuriyet'i gerçekleştiren izlediği metot için de temel kaynaktır. *Nutuk*'ta sözü geçen şahıslar hakkındaki hükümler için o günün ortamı göz önüne alınmalıdır. Tamarı ancak dönemin bütün bilgi ve belgeleri, şahsiyetlerin hâtıraları bir arada kullanılarak araştırmalara temel teşkil etmelidir.

Nutuk'un müsveddeleri ve ilgili bütün belgeler Atatürk'ün ölümünden sonra Ziraat Bankası kasalarında saklanmış ve daha sonra Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi'ne verilerek orada tasnif edilmiştir. Nutkun müsveddelerinde hemen her sayfada düzeltmeler, eklemeler, çıkarılmalar vardır. Bunlar ya daha önce ya da konuşma ve tartışma esnasında yapılmıştır. Müsveddelerdeki yazılardan bir kısmı Atatürk'ündür, bazı sayfalar ise kendisi tarafından dikte ettirilmiştir. Bunlar Ankara'da yazılmıştır. *Nutuk*'un ilk baskıları üzerinde 1927 tarihi yer almakla birlikte basım ve ciltleme işlemleri 1928 yılı Temmuz ayı ortalarına kadar sürmüştür. İki parti halinde Ankara'da 100.000 adet basılan *Nutuk*'un ilk 2000 adedi lüks baskı olup kenarları altın yıldız çerçevesi şeklinde 627 sayfadır. Her nüsha numaralandırılmıştır. Metinde zaman zaman konu değişikliği sırasında milletvekillerine hitap kelimelerinin ilk harfleri renkli kare çerçeve içinde ve küfi yazı karakterli olarak kullanılmıştır. Kitabın kâğıt süslemeleri İstanbul'da Ebüzziya, basımı Ahmed İhsan matbaalarında, harita ve krokiler Viyana'da bastırılmıştır. Atatürk, kitabın bütün gelirini basım ve yayımını da yapacak olan Türk Tayyare Cemiyeti'ne vermiştir. Normal baskılar 5, lüks baskılar 10-500 lira arasında fiyatlarla satılmıştır. Yeni harflerle ilk defa İstanbul'da 1934 yılında Devlet Matbaası'nda üç cilt halinde basılmıştır. I. cilt Samsun'a çıkışla başlayıp meclisin toplanması çağrısını içeren genelge ile bitmiş, II. cilt Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla başlayıp 1926 yılı sonlarına kadar olan olaylarla tamamlanmıştır. III. cilt ise vesikalardan oluşmaktadır. İlk iki

cildin sonunda basit birer indeks ve toplam on adet harita ve kroki yer almaktadır. Daha sonra Türk Devrim Tarihi Enstitüsü ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çeşitli baskıları yapılmıştır. Sonraki yıllarda *Nutuk*'un orijinal dilinin anlaşılmasında zorluklar yaşanması üzerine birtakım sadeleştirme çabaları da olmuştur. *Nutuk* bu çerçevede ilk olarak 1963'te sadeleştirilmiştir. Türk Tarih Kurumu ise İsmail Arar, Uluğ İğdemir ve Sami N. Özerdim tarafından hazırlanan Osmanlıca'dan doğrudan Latin harflerine çeviri yanında *Söylev* başlığı ile ve günümüz Türkçe'sine uyarlanmış şekliyle birlikte 1981'de yayımlamıştır. İki cilt metin, vesikalar ve genel dizinden oluşan toplam dört ciltlik *Nutuk* sonraki yıllarda birkaç defa daha basılmıştır. Son yıllarda özel yayınevleri de *Nutuk*'un basılmasına yoğun ilgi göstermektedir.

Nutuk yurt dışında da büyük ilgi çekmiştir. Rusça dışındaki yabancı dillerde basılması işi Leipzig'deki K. F. Köhler Yayınevi'ne verilmiştir. Daha *Nutuk*'un yazılması tamamlanmadan yabancı dillerde de basılması hususunda harekete geçilmişse de İngilizce ve Fransızca baskıları ancak 1929 yılında yayımlanabilmiştir. Bu baskılarda tercüme kimin yaptığı belirtilmemiştir. *Nutuk*'un Almanca'ya çevirisi Fransızca çevirisi üzerinden Paul Roth tarafından yapılmış, tercümenin giriş bölümü ve ilâve dipnotlarını Kurt Koehler üstlenmiştir. Rusça'sı 1929-1934 yılları arasında dört cilt halinde "Yeni Türkiye'nin Yolu" adıyla basılmıştır. *Nutuk*'un İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rusça tercümeleri Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı'na gözden geçirilerek yeniden yayımlanmıştır. *Nutuk*'un dünyadaki bütün yaygın dillerde neşri düşüncesiyle Farsça ve Kazakça tercümesinin yanı sıra Arapça, Yunanca, Çince, Kırgızca, İspanyolca ve Japonca yayımları için de hazırlık yapılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul 1963, I-II; *Atatürk'le İlgili Arşiv Belgeleri*, İstanbul 1981; *Lise IV. Sınıf Tarih* (Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti Yayını), İstanbul 1931; Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1964, tür.yer.; a.mlf., *Sınuş Arkadaşım Atatürk*, İstanbul 1967, tür.yer.; Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimizin Esasları*, İstanbul 1968, tür.yer.; Fahri Rifki Atay, *Çankaya*, İstanbul 1969, s. 550; İsmail Arar, "Büyük Nutuk'un Kapsamı, Niteliği, Amacı", *Atatürk'ün Büyük Söylevinin 50. Yılı Semineri, Bildiriler ve Tartışmalar*, Ankara 1980, s. 119-172; İsmet Giritli, "Nutuk'ta İç ve Dış Politika", a.e., s. 189-203; Afet İnan, "Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun

Müsveddeleri Üzerinde Arkadaşlarının Eleştirilerini Dinlemesi ve Gençliğe Seslenişi", a.e., s. 33-38; a.mlf., "M. Kemal Atatürk'ün Büyük Nutukunu Söylediğinin Ellinci Yılı", *TDİ*, XXXVI/314 (1977), s. 362-367; E. J. Zürcher, *Millî Mücadelede İttihatçılık* (trc. Nüzhet Salihoğlu), İstanbul 1987, s. 301; a.mlf., "Siyaset Adamı Tarihçi Olunca: Atatürk'ün Nutuk'u Üzerine", *Savaş, Devrim ve Uluslaşma* (trc. Ergun Aydınoglu), İstanbul 2005, s. 3-13; Bilâl N. Şimşir, *Atatürk'ün Büyük Söylev'i Üzerine Belgeler*, Ankara 1991; Taha Parla, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları I: Atatürk'ün Nutuk'u*, İstanbul 1991; Mete Tunçay, *Türkiye'de Tek Parti İdaresinin Kuruluşu: 1923-1931*, İstanbul 1992, s. 19; Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni*, İstanbul 1993, I-II, tür.yer.; D. Mehmet Doğan, *Kemalizm*, İstanbul 1992, s. 19; Cezmi Eraslan, "Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynaklarından Biri Olarak Nutuk", *Türk Tarihinin Kaynakları Semineri, Bildiriler*, İstanbul 1997, s. 1-14; *Hâkimiyet-i Milliye*, 16 Ekim 1927; Yusuf Akçura, "Nutuk", *TTEM*, yeni seri, I/1 (1929), s. 1-25; Cavit Orhan Tüten-gil, "Söylev'in Öğretisi", *TDİ*, XXXVI/314 (1977), s. 367-374; Utkan Kocatürk, "Büyük Nutkun Basılışı Esnasında Atatürk Tarafından Yapılan İki Düzeltme", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I/2, Ankara 1985, s. 609-614; "Nutuk", *BTİD*, sy. 52-70 (1989-90).



CEZMİ ERASLAN

NÜBÂHÎ

(نبهائي)

Ebû'l-Hasen Alî b. Abdillâh
b. Muhammed en-Nübâhî el-Cüzâmî
(ö. 792/1390'dan sonra)

Endülüslü fıkıh âlimi,
edip ve tarihçi.

Benî Ahmer (Nasrîler) Emirliği döneminde Endülü'sün güney sahil şehri Mâleka'da (Malaga) ilim ehli bir ailenin çocuğu olarak 713'te (1313) dünyaya geldi. İbnü'l-Hasan lakabı ve Bünnî nisbesiyle de bilinen Nübâhî, Mâleka'nın önde gelen âlimlerinden ders aldı, ardından ilim tahsili için başşehir Gırnata'ya gitti. Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed et-Tüçbî, Hatîb Ebû Ca'fer et-Tancâfî, Kadî Ebû'l-Kâsım Ahmed b. Abdülhak, Ebû'l-Kâsım İbnü'l-Mühennâ, Ebû'l-Kâsım b. Ahmed b. Muhammed b. İmrân el-Hadramî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali es-Sekûnî, Hatîb Ebû Abdullah es-Sâhilî, Kadî Ebû'l-Haccâc el-Müntesâfî'lerden ders aldı; akfî ve nakfî ilimlerde ihtisas sahibi oldu. Mültemâs ve Belleş'te kadılık yapmasının ardından tekrar Gırnata'ya döndü ve hayatının sonuna kadar burada yaşadı. Divan kâtipliği görevinden sonra Gırnata kâdilmecâası oldu (764/1363). Bu görevin yanı sıra devlet adamı olarak da temayüz etti, 767 (1366) ve 788 (1386) yıllarında Fas'a elçilik göreviyle gönderildi. Dönemin devlet adamı ve tarihçi Lisânüd-